

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA’LIM
VAZIRLIGI

TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

Qo‘lyozma huquqida

UDK: 36(575.1)

TOSHNAZAROVA LOLA SHUXRATILLAEVNA

**O‘ZBEKISTON MILLIY SUG‘URTA BOZORINING SAMARALI
FAOLIYATINI TA’MINLASH YO‘LLARI**

DISSERTATSIYA

08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit

Falsafa doktori (Doktor of Philosophy)

ilmiy darajasini olish uchun

TOSHKENT 2025

MUNDARIJA

KIRISH.....	3
I-BOB. SUG‘URTA BOZORINING VUJUDGA KELISH SHART-SHAROITLARI VA NAZARIY ASOSLARI.....	11
1.1. Sug‘urta bozorini barpo etishning ob’ektiv zarurligi va nazariy asoslari.....	11
1.2. Sug‘urta bozorining mamlakat iqtisodiyotida tutgan o‘rni.....	24
1.3. O‘zbekiston milliy sug‘urta bozorining samarali faoliyatini ta’minlashda rivojlangan mamlakatlar tajribalaridan foydalanish.....	36
1-bob bo‘yicha xulosa.....	49
II-BOB. O‘ZBEKISTON MILLIY SUG‘URTA BOZORINING HOZIRGI HOLATINI TAHLILI.....	53
2.1. O‘zbekiston sug‘urta bozorining rivojlanish xususiyatlari va hozirgi holatining tahlili.....	53
2.2. Sug‘urta kompaniyasining samarali faoliyatini ta’minlashda uning moliyaviy barqarorligining o‘rni.....	70
2.3. Sug‘urta bozori infratuzilmasini rivojlantirish masalalari.....	77
2-bob bo‘yicha xulosa.....	94
III-BOB. O‘ZBEKISTON MILLIY SUG‘URTA BOZORINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	97
3.1. Sug‘urta bozorini rivojlantirish va tartibga solishda davlat ishtirokini institutsional rivojlantirish.....	97
3.2. Sug‘urta xizmatlariga bo‘lgan iste’mol talabini oshirishning innovatsion yo‘llari.....	108
3.3 Milliy sug‘urta bozori investitsiyaviy jozibadorligini oshirish yo‘llari.....	119
3-bob bo‘yicha xulosa.....	128
XULOSA.....	132
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI.....	136
ILOVALAR.....	145

KIRISH

Dissertatsiya mavzusining dolzarbligi va zarurati. Jahon iqtisodiyotida sugʻurta iqtisodiy va ijtimoiy sohalardagi risklarning oldini olish va koʻrilgan zararlarni qoplash boʻyicha muhim oʻrin tutadi. 2008-2011 yillarda boʻlib oʻtgan xalqaro moliyaviy inqiroz, 2020 yilda boshlangan pandemiya sharoiti ushbu fikrning toʻgʻriligini yanada tasdiqladi. Bir tomondan, sugʻurta bozori davlatlar va mintaqaviy uyushmalar doirasida ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish yoʻnalishidagi integratsiya jarayonlarini taʼminlasa, boshqa tomondan, sugʻurta maydoni yuqori xavflar bilan bogʻliq. Sugʻurta sektorining dunyo iqtisodiyotiga qoʻshayotgan hissasini quyidagi koʻrsatkichlarsiz baholash qiyin: 2016 yilda Yevropa sugʻurta bozorida yigʻilgan sugʻurta mukofotlari 1,200 milliard yevroni tashkil etib, ushbu ittifoqqa kiruvchi mamlakatlar sugʻurta tashkilotlari tomonidan qariyb 1 million ish oʻrni yaratilgan. Ular tomonidan Yevropa iqtisodiyotiga kiritgan sarmoyalar miqdori 10 milliard yevroni tashkil etmoqda¹. Shu munosabat bilan, Yevropa Ittifoqi sugʻurta bozorini rivojlantirish, bunda sugʻurtalanuvchilar huquqlarini himoya qilish va shu asosda bozorni tartibga solishga alohida ahamiyat qaratiladi. Yevropa Ittifoqi noyob iqtisodiy va ijtimoiy-siyosiy subʼekt boʻlib, sugʻurta bozorini rivojlantirish va ushbu bozordagi mavjud muammolarni hal etish yoʻllarini ilmiy jihatdan oʻrganishga alohida eʼtibor qaratadi.

Jahon sugʻurta bozori global muammolarga duch kelmoqda. Iqtisodiy beqarorlik, meʼyoriy talablarning oshishi, tabiiy xavflar va past rentabellik – mana shular 2030 yilgacha boʻlgan tarmoq rivojining istiqbollari toʻgʻrisida Iqtisodiy razvedka boʻlinmasi tomonidan Shimoliy Amerika, Yevropa va Osiyodagi 322 ta sugʻurta vositachilik kompaniyalari menejerlari oʻrtasida soha istiqboli toʻgʻrisida oʻtkazilgan soʻrovda aniqlangan baʼzi omillar². Oldinda turgan muammolarga javoban, jahon sugʻurta bozori oʻz arxitekturasini oʻzgartirmoqda. Ixtisoslashishning chuqurlashuvi, anʼanaviy sugʻurta turlarining raqamli

¹ Ishchenko N.G. Evropa Ittifoqida sugʻurta xizmatlarini huquqiy tartibga solish. Yuridik fanlar nomzodi ilmiy darajasini olish uchun dissertatsiya avtoreferati. M.: – 2018 yil.

² The Economist Intelligence Unit. Digital Adoption in the Insurance Sector from Ambition to Reality? [Text] // EIU. – 2015. – P.3. Insurance Market Outlook for 2017/2018.

platformalarga o'tishi, yangi tarmoqlararo mahsulotlarning yaratilishi ishtirokchi mamlakatlar kuchlarining global miqyosda birlashishini talab qiladi. Rivojlangan davlatlar an'anaviy ravishda "hayot" va "hayotdan tashqari" sug'urta tarmoqlari bo'yicha jahon sug'urta bozorida yetakchi o'rinlarni egallab kelayotgan bo'lsada, bugungi kunda bunday mamlakatlar sifatida Amerika va Yevropa sug'urtalovchilari faoliyati o'sishining sekinlashuvi va rivojlanayotgan bozorlar faollashuvining yuz berishi natijasida Osiyo kompaniyalari oldida tobora o'z o'rnini yo'qotmoqda.

Osiyo mamlakatlarining barchasida ham sug'urta faoliyati barqaror rivojlanayapti deb bo'lmaydi, shu jumladan, Markaziy Osiyo mamlakatlarining eng yirigi hisoblangan O'zbekistonda sug'urta sohasi iqtisodiyotning barqarorligini ta'minlovchi muhim tarmoqqa aylandi deb ayta olmaymiz. Sug'urtaning mamlakat yalpi ichki mahsulotidagi hissasi hamon pastligicha qolmoqda. Pandemiya ta'sirida ushbu ko'rsatkich, shu bilan birga, to'plangan yalpi sug'urta mukofoti ko'rsatkichi bo'yicha 2020 yilda pasayish yuz berdi. Vaholanki, qo'shni Qozog'istonda mamlakatimizga nisbatan pandemiya keng avj olgan bo'lsada, 2020 yilda sug'urta kompaniyalari tomonidan to'plangan sug'urta mukofotlari hajmi 2019 yilga nisbatan 12 foiz o'sish ko'rsatkichiga ega bo'ldi³. Bu shundan dalolat beradiki, dunyoning rivojlangan mamlakatlarida samarali qo'llanilayotgan raqamli iqtisodiyot va shu kabi boshqa innovatsion metodlarni qo'llash borasida O'zbekiston sug'urta tarmog'i yetarli tajribaga ega emas.

Mazkur dissertatsiya tadqiqoti O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 1 avgustdagi PF-5495-son "O'zbekiston Respublikasida investitsiya muhitini tubdan yaxshilash chora-tadbirlari to'g'risida"gi, 2019 yil 5 apreldagi PF-5464-son "O'zbekiston Respublikasida fuqarolik qonunchiligini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmonlari, 2019 yil 2 avgustdagi PQ-4412-son "O'zbekiston Respublikasining sug'urta bozorini isloh qilish va uning jadal rivojlanishini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori va ushbu qaror bilan tasdiqlangan "Yo'l xaritasi" hamda 2021 yil 23 oktyabrdagi PQ-5265-son "Sug'urta

³ <https://kursiv.kz> sayti ma'lumotlari